

7. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 23.07.2022 р.).

8. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення боротьби з корупцією № 2714 від 03.01.2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67841 (дата звернення: 23.07.2022 р.).

9. Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення статусу Національного антикорупційного бюро України у відповідність з вимогами Конституції України: Закон України від 19.10.2021 р. № 1810-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-20#Text> (дата звернення: 23.07.2022 р.).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-229-6-48>

**PROHIBITIONS FOR WOMEN TO MILITARY SERVICE:
FOREIGN EXPERIENCE AND PROSPECTS FOR UKRAINE
IN WAR AND POST-WAR TIMES**

**ЗАБОРОНА ЗАЙНЯТТЯ ОКРЕМИХ ПОСАД ВІЙСЬКОВОЇ
СЛУЖБИ ЖІНКАМИ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД
ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ
ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС**

Cherviakova O. V. Червякова О. В.

*<https://orcid.org/0000-0002-8144-1195>
Ph.D in Law, Associate Professor of the
Military Law Department,
Military Law Institute, Yaroslav Mudryi
National Law University
Kharkiv, Ukraine*

*<https://orcid.org/0000-0002-8144-1195>
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри військового права
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Розпочнемо з досвіду України. Починаючи з 2014 року роль жінок у вирішенні збройного конфлікту докорінним чином змінилася. І на сьогодні зберігається тенденція збільшення кількості жінок, які прийшли і продовжують йти в сили оборони і безпеки держави, беручи на себе активну функцію захисту і оборони України від збройної агресії. В цей же час, у 2014 році це був практичний виклик для України. На практиці непоодинокими були випадки, коли законодавство не

враховувало можливості для жінок займати ті посади, функції яких вони виконували. Така ситуація мала свої причини та передумови.

Перш за все, формування та розвиток військового законодавства України ґрунтувалися на тих традиційних уявленнях про стереотипну участь жінок у вирішенні збройного конфлікту – пасивна участь [1]. На практиці це означало, що, наприклад, жінки вимушені були влаштовуватись в лави Збройних Сил України на посади кухарок, медичного персоналу тощо, хоча вони мали бажання обіймати бойові посади (стрілецькі, танкові, бойових машин і бронетранспортерів та ін.).

Це питання було вирішено у 2016-2018 роках у вигляді змін до низки актів військового законодавства України [2; 3;4]. Але при цьому, не всі посади стали відкритими для жінок. На сьогодні залишається частина посад військової служби, які залишаються закритими для жінок. Відповідні заборони пояснюються, наприклад, необхідністю збереження репродуктивних функцій жінок, охороною материнства та іншими причинами. Водночас, заборони жінкам займати такі посади можуть бути визнані порушенням їх прав на свободу вибору роду діяльності, права на працю. З цієї позиції, до уваги доцільно брати ті аргументи, що кожна людина має вільно обирати свій шлях. Якщо жінка бажає забезпечувати національну безпеку, відновлювати суверенітет держави на тій посаді, яка (ймовірно) загрожуватиме її репродуктивній функції, то вона має знати про наслідки і робити свідомий вибір.

Тут доцільно навести приклад країн, де жодна посада військової служби не є забороненою для жінок. Передовим досвідом у цьому сенсі є Уругвай [5]. У звіті цієї країни за 2021 рік названо 5 кроків, які вважаються Женевським центром демократичного цивільного контролю передовими у галузі забезпечення гендерної рівності жінок і чоловіків у секторі безпеки та оборони. Першим кроком було як раз названо: забезпечення доступу жінок до всіх посад. І вже наступним кроком є активне рекрутування жінок, перевірка на відсутність гендерних злочинів та сексизму в особових справах всіх, кого приймають на службу.

Аналізуючи вказаний досвід, можливо запропонувати ввести новий термін «гендерна доброчесність» і здійснювати перевірку всіх кандидатів на посади в сили безпеки та оборони на гендерну доброчесність. Перевірка на гендерну доброчесність може стати засобом визначення осіб, які мають стереотипи, які в подальшому перешкоджатимуть встановленню статутних взаємовідносин між військовослужбовцями, досконалому виконанню своїх обов'язків та впровадженню гендерної рівності в секторі безпеки та оборони. Звернемо увагу на досвід Уругваю, який проводить перевірку на

порушення прав людини, на відсутність сексизму і сексуальної експлуатації та насильств, можливо цей досвід необхідно враховувати і в Україні.

Третій пункт також є дуже цікавим для України оскільки він описує забезпечення репродуктивної функції і захист материнства для військових жінок [5]. Зокрема, в Уругваї в секторі безпеки та оборони для військовослужбовиць та працівниць правоохоронних органів були обладнані кімнати для годування груддю. До законодавства були внесені зміни, що дозволяють враховувати час годування груддю до робочого часу.

Проблема годування груддю і підтримка репродуктивної функції також має велике значення для виконання службових обов'язків жінками. Обґрунтованою видається думка, яка вказує на те, що абсолютно всі посади повинні бути доступними для осіб жіночої статі, необхідно забезпечити свідомий вибір жінки працювати саме на тій посаді на яку вона претендує, з розумінням усіх ризиків, які можуть вплинути на репродуктивну функцію. Знову ж таки звернемось до досвіду Уругваю, у якому окремим напрямком забезпечення всіх можливостей жінкам є надання можливості годувати груддю свою дитину при виконанні своїх обов'язків за посадою, не виходячи у декретну відпустку та не перериваючи годування.

Останнім кроком є моніторинг і контроль кількості жінок. У 2012 році була організована спеціальна моніторингова комісія, яка не тільки відслідковувала кількість жінок, які служать в лавах сил оборони Уругваю, але й серед інструкторів було збільшено кількість жінок, а також було збільшено кількість тренінгів з гендерних питань [6].

Отже, сучасні виклики національній безпеці України вимагають перегляду підходів до управління та комплектування збройних сил та інших складових сектору безпеки і оборони України. Інтеграція жінок в сили оборони у відповідь на збройну агресію вже стала поштовхом для системних багатокрокових змін кадрової політики у сфері оборони щодо жінок. Водночас, на сьогодні в Україні все ще забороненими залишаються окремі посад сил оборони (на підводних човнах і надводних кораблях; в управліннях бригад надводних кораблів; спеціального призначення; протипожежної охорони, робота на яких пов'язана з безпосереднім гасінням пожеж; логістичного забезпечення, робота на яких пов'язана з отруйними речовинами). Це пояснюється історичними передумовами формування сектору безпеки і оборони України та відповідного розвитку законодавства. І дискусія сьогодні має вигляд протиставлення між прихильниками збереження і неможливості зменшення гарантій, раніше визначених для жінок з причин необхідності охорони репродуктивної функції, материнства та з інших

причин. Та прихильників повної гендерної рівності, що ґрунтується на рівності прав чоловіків та жінок вільно обирати місце служби.

Враховуючи сучасні тенденції розвитку сектору безпеки і оборони, а також реалізовані загрози національній безпеці, суверенітету та незалежності України, можливим є перегляд існуючих заборон. Однак, для зайняття окремих з посад жінка повинна бути попереджена про наслідки служби на конкретній посаді, якщо це може бути пов'язано з невідворотними змінами здоров'я чи значним психологічним навантаженням.

Література:

1. Як в Україні долають дискримінацію жінок в армії. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/genderni-pitannya-u-sferi-bezpeki/ukraine-w.html> (дата звернення: 20.07.2022)

2. Про затвердження переліків військово-облікових спеціальностей і штатних посад рядового, сержантського і старшинського складу і тарифних переліків посад вищезазначених військовослужбовців: Наказ Міністерства оборони України від 13.12.2018 № 627 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1507-18#Text> (дата звернення: 20.07.2022)

3. Про затвердження змін до Переліку військово-облікових спеціальностей осіб офіцерського складу, Переліку військових посад осіб офіцерського складу, які можуть бути заміщені військовослужбовцями-жінками, Переліку військово-облікових спеціальностей, за якими може бути присвоєно первинне військове звання молодшого лейтенанта запасу: Наказ Міністерства оборони України від 23.01.2017 № 43 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0226-17#Text> (дата звернення: 20.07.2022)

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях: Закон України від 06.09.2018 № 2523-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19#Text> (дата звернення: 20.07.2022)

5. Uruguay's Armed Forces take action to pave the way for gender equality. URL: <https://www.dcaf.ch/uruguays-armed-forces-take-action-pave-way-gender-equality> (дата звернення: 20.07.2022)

6. STOP «FIXING» WOMEN! URL: <https://www.dcaf.ch/stop-fixing-women> (дата звернення: 20.07.2022)